

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ СВІТ BLACK LIVES MATTER В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

PRECEDENT WORLD BLACK LIVES MATTER IN AMERICAN LINGUISTIC CULTURE

Нечипоренко В.О.,

orcid.org/0000-0002-2429-9487

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено дослідженню механізмів мовної репрезентації сучасного лінгвоконцептуального простору – прецедентного світу BLACK LIVES MATTER. На сучасному етапі вивчення процесів формування глибинного змісту того чи іншого культурного концепту англосмовного світу ключову роль відіграє аналіз опосередкованої соціально-культурним контекстом динаміки введення у лінгвокультурний простір тих чи інших актуальних компонентів соціокультурної свідомості, а також виявлення різних ступенів акцентуації елементів, асоційованих з прецедентним феноменом. Створення загального для усіх членів лінгвокультурної спільноти простору розуміння значущості концепту в аспекті формування прецедентного тексту культури виявляється однією із найменш вивчених галузей лінгвокультурологічного напрямку когнітивної, комунікативної і функціональної германістики. Актуальність даного дослідження зумовлена насамперед необхідністю створення культуроцентризованих моделей мовної репрезентації і кодифікації базових метаконцептів, які визначають спосіб світосприйняття і світобачення мовної особистості, а також потенційну інтерпретованість ментальних утворень американської картини світу. Метою статті є виявлення і аналіз мовної репрезентації колективних та індивідуальних аксіологічних і ідеологічних компонентів концепту BLACK LIVES MATTER в американських засобах масової інформації. Здійснено спробу дослідити не лише основні параметри концепту, а й проаналізувати його виникнення та динаміку розвитку всіх проекцій семантичного простору. З опертям на словникові дефініції визначено деякі домінуючі області прецедентного світу BLACK LIVES MATTER. Вивчення концепту BLACK LIVES MATTER в межах американської лінгвокультури уможливило виявлення структурно-сміслових параметрів концепту та формування актуальної ціннісної картини світу представника даної культури. Словосполучення BLACK LIVES MATTER номінує семантичну ситуацію позамовної дійсності, а отже соціально-статусні характеристики учасників є неоднорідними, адже віддзеркалюють їхню різну соціокультурну приналежність. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Ключові слова: прецедентний світ, лінгвокультурний простір, концепт, метаконцепт, ціннісна картина світу, BLACK LIVES MATTER.

The article deals with the research of mechanisms of the language representation of the modern linguistic conceptual space – the precedent world BLACK LIVES MATTER. The analysis of the dynamic indirect integration of actual components of social and cultural consciousness into linguistic and cultural space through actual social and cultural context plays the vital role in the research of the complex process of deep meaning formation of the English-speaking world cultural concept. Also it is crucial to reveal different accentuation stages of elements associated with a definite precedent phenomenon. The issue of formation of the universal space of understanding the concept's meaning within the aspect of the precedent cultural text creation, relevant for all members of this linguistic and cultural community, needs further in-depth study in the frames of cognitive, communicative and functional linguistics. The relevance of this research is caused by the need to build culture-centered models of the basic metaconcepts language representation which determine the individual outlook and worldview, and also condition potential interpretation of mental neoplasms in American picture of the world. The aim of the article is to analyze language representations of collective and individual axiological and ideological components of the concept BLACK LIVES MATTER in American mass media. The work attempts to research the origin of the concept and dynamics of progress of all its semantic projections. The analysis of dictionary definitions helps to determine some dominant spheres of the precedent world BLACK LIVES MATTER. The study of the concept BLACK LIVES MATTER within the American linguistic culture enables discovering of structural and semantic options of the phenomenon and formation of actual value picture of the world. The word combination BLACK LIVES MATTER nominates the extralinguistic semantic situation therefore social status characteristics of participants are variegated and reflect there heterogeneous social and cultural belonging. The article defines future trends in scientific development of this issue.

Key words: precedent world, linguistic cultural space, concept, metaconcept, value picture of the world, BLACK LIVES MATTER.

Постановка проблеми. Репрезентативною сферою концептуалізації історично, культурно і соціально релевантних елементів у процесі творення домінуючих для американської лінгвокультури аксіологем є рух Black Lives Matter,

що обумовлено його широкою наявністю у динамічних процесах мовної системи. Дана лінгвоконцептуальна область слугує інтерпретативним простором аксіологічного нормування в американській картині світу, де знаходить своє віддзер-

калення як колективна, так і індивідуальна психоемоційна сфера автора того чи іншого тексту. Створення загального для усіх членів лінгвокультурної спільноти простору розуміння значущості концепту в аспекті формування прецедентного тексту культури виявляється однією із найменш вивчених галузей лінгвокультурологічного напрямку когнітивної, комунікативної і функціональної германістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Взаємодія мови й культури відбувається у свідомості особистості, отже будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно й когнітивним. Теоретичним підґрунтям нашої розвідки слугують праці провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, виконані у межах когнітивної лінгвістики (А. Вежбицька, Р. Джекендофф, Дж. Лакофф, Ч. Філмор, О. Кубрякова), лінгвокультурології (Л. Іванова, В. Маслова), концептології (В. Карасик, Ж. Краснобаєва-Чорна, Е. Розвод, Н. Слухай, Р. Лангакер), аксіології (Н. Арутюнова, В. Карасик, Т. Космеда).

Н. Плотнікова, проаналізувавши різні підходи до інтерпретації концепту, слушно зауважує, що останнім часом у лінгвістичних дослідженнях увага акцентується на окремо взятих різновидах концептів, а розуміння концептів досить варіативне [4, с. 165]. На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, «концепт розглядається у різних векторах, у межах яких виділяють численні дефініції разом з цілими комплексами специфічних конкретизаторів» [3, с. 27], оскільки саме поняття «концепт» засвідчує тісну взаємодію лінгвістики з філософією, психологією, культурологією.

Постановка завдання. Актуальність даного дослідження зумовлена насамперед необхідністю створення культуроцентризованих моделей мовної репрезентації і кодифікації базових мета-концептів, які визначають спосіб світосприйняття і світобачення мовної особистості, а також потенційну інтерпретованість ментальних утворень американської картини світу, що уможливило створення загального простору сприйняття конкретних лінгвоконцептуальних областей. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує соціально значуща роль прецедентного світу BLACK LIVES MATTER (BLM) у формуванні загального простору соціокультурної пам'яті та ціннісно-орієнтаційного простору американської лінгвокультури. Підвищує актуальність даного дослідження його антропоцентризоване спрямування, суголосність із сучасними лінгвістичними розвідками, які особливу увагу приділяють людині, що говорить, міркує, пізнає і відчуває. Не можна не враховувати і гостроту расового питання у сучас-

ному соціокультурному і суспільно-політичному житті американського соціуму, що, безперечно, знаходить своє відображення у мові.

Метою статті є виявлення і аналіз мовної репрезентації колективних та індивідуальних аксіологічних і ідеологічних компонентів концепту BLACK LIVES MATTER в американських засобах масової інформації, що передбачає розв'язання наступних конкретних завдань:

- описування специфічного інтерпретативного простору прецедентного світу BLM як лінгвоконцептологічної області американської картини світу;

- аналіз і описування емоційно-оцінного аспекту мовної актуалізації концепту BLM;

- вивчення закономірностей функціонування концепту BLM в політичній риторичній засобів масової інформації США в межах репрезентації опозиції «свій – чужий».

Виклад основного матеріалу. Базовий термін когнітивної лінгвістики «концепт» є водночас центральною складовою терміносистеми лінгвокультурології. А. Загнітко і І. Богданова зазначають, що лінгвокультурний концепт є умовною ментальною одиницею, спрямованою на комплексне вивчення мови, свідомості та культури. Він співвідноситься з трьома зазначеними сферами в такий спосіб:

- свідомість – концепт перебуває у свідомості людини;

- культура – концепт є ментальною проекцією елементів культури;

- мова / мовлення – концепт «оживає» саме в мові.

Від інших когнітивних одиниць лінгвокультурний концепт відрізняється акцентуацією ціннісного елемента, оскільки саме цінність завжди знаходиться в центрі концепту, а ціннісний принцип лежить в основі будь-якої культури. Показником наявності ціннісного відношення до предмета або явища є застосовність до нього оцінних слів [1, с. 36].

«Концепт» у лінгвокультурологічних текстах – це вербалізований культурний сенс, і він «за замовчуванням» є лінгвокультурним концептом (лінгвоконцептом) – семантичною одиницею «мови» культури, план вираження якої представляє двосторонній мовний знак, лінійна протяжність якого нічим не обмежена. Визначальним у розумінні лінгвоконцепту виступає уявлення про культуру як про «символічний Всесвіт», конкретні прояви якого в певному «інтервалі абстракції» (у зіставленні з інокультурою) обов'язково є етноспецифічними. Саме через це провідною відмінною ознакою лінгвоконцепту є його етнокультурна маркованість [5, с. 148].

Ми поділяємо думку Н. Плотнікової щодо алгоритму аналізу лінгвокультурного концепту: «щоб отримати повне уявлення про концепт, недостатньо вказати на його основні параметри, оскільки повне уявлення про концепт можна отримати, проаналізувавши його виникнення та динаміку розвитку всіх проекцій семантичного простору» [4, с. 166].

Історія виникнення і поширення руху Black Lives Matter пов'язана з подіями 2013 року, коли суд присяжних виправдав білого чоловіка Джорджа Циммермана (*George Zimmerman*), звинуваченого у вбивстві підлітка-афроамериканця Трайвона Мартіна (*Trayvon Martin*). Саме тоді три афроамериканські активістки ініціювали рух у соціальних мережах під хештегом *#BlackLivesMatter*. Варто зазначити, що широкого розголосу і значної підтримки ця ініціатива на той час не отримує, проте саме словосполучення доволі швидко фіксується словниками. Дефініційний аналіз популярних електронних англо-англійських словників засвідчив, що вже у 2014 році вираз був включений до словника Merriam-Webster з таким визначенням: *a movement founded in 2013 to end white supremacy and support Black communities* (Merriam-Webster.com). Подібну лаконічну дефініцію розміщує Collins Online Dictionary: *a movement that campaigns against racially motivated violence and oppression* (collinsdictionary.com); один з найбільших англомовних словників Dictionary.com надає більш розгорнуте визначення: *a political and social movement originating among African Americans, emphasizing basic human rights and racial equality for Black people and campaigning against various forms of racism* (Dictionary.com).

Спираючись на наведені словникові дефініції, можна визначити деякі домінантні області прецедентного світу BLACK LIVES MATTER. Усі три визначення характеризують BLM як «рух» – *movement*. Також вони містять вказівки на характерні для цього руху риси: організованість (*founded in 2013, originating among*), визначена мета (*to end white supremacy, support Black communities, campaigns against racially motivated violence/ various forms of racism*). Лише одна дефініція визначає початкових учасників руху (*African Americans*). Відмічаємо також, що власне ім'я застреленого підлітка Трайвона Мартіна стає концептуалізованим антропонімом, набуває статусу прецедентного імені. Чорношкірі журналісти, обурені вироком суду, опублікували статті, батьки Трайвона написали книгу “*Rest in Power: The Enduring Life of Trayvon Martin*”, назва якої є алюзією на прецедентний вислів *rest in peace*. На відміну від усталеного виразу, який містить

сподівання, що дух померлого набуде спокою після смерті, запропонована батьками підлітка трансформація – *rest in power* – це твердження, що смерть хлопця не була марною, його дух є тією силою, яка надихне супротив расовій дискримінації. Президент Сполучених Штатів Барак Обама згадував Трайвона Мартіна у своїй промові, зазначаючи: “*If I had a son, he’d look like Trayvon*” [6].

Велику підтримку і більш масовий характер руху Black Lives Matter одержав під час заворушень у Фергюссоні, Міссурі, у 2014–2015рр., які виникли після того, як білий офіцер поліції застрелив 18-річного неозброєного афроамериканця Майкла Брауна (*Michael Brown Jr.*). Протести поширилися і на інші міста, але протестувальники переважно були представниками чорношкірого населення США. Активісти використовували хештеги *#Ferguson* та *#BlackLivesMatter* аби привернути увагу до руху і чесних новин про події у соціальних мережах.

Насправді повсюдним вживання виразу *Black Lives Matter* стало після смерті Джорджа Флойда (*George Floyd*) під час спроби затримання в травні 2020 року. Відео, записане на мобільний телефон, швидко стало вірусним і поширилося соціальними мережами. Цей запис спровокував безпрецедентні протести, учасники яких вимагали «Справедливості для Джорджа Флойда» і які охопили усі штати та вийшли за межі країни. Так, мітинги і демонстрації відбулися у Великій Британії, Франції, Німеччині, Австрії, Італії, Польщі, Угорщині, Канаді, Австралії та інших країнах. У США фіксували масові заворушення, зіткнення з поліцією, руйнування монументів і навіть зведення нових пам'ятників героям руху BLM. Визначальною рисою протестів є поява великої кількості прецедентних феноменів. Зображення вбитого чорношкірого чоловіка з'являлося і в якості графіті у громадських місцях, супроводжувало мітингувальників під час акцій, заповнювало соціальні мережі. Останні слова Джорджа Флойда *I can't breathe* стали прецедентним виразом, згодом трансформувались у загальнішу форму *We can't breathe*. Використання займенника першої особи множини свідчить про відчуття причетності до подій, усвідомлення суспільної значущості інциденту, почуття взаємодіжки учасників руху BLM.

Особливістю досліджуваного концепту та прецедентного світу BLACK LIVES MATTER є те, що репрезентований вислів номінує семантичну ситуацію позаомовної дійсності, наділену певним складом учасників, які безпосередньо беруть участь у протестах або публічно висловлюють свою під-

тримку. Цікавим етапом соціальної стратифікації протестувальників є вивчення їхньої расової приналежності. Поділяємо думку Н. Іваницької про те, що аналіз сучасної англійської преси допомагає виявити інновації, які є першою реакцією на гострі політичні події [2], тому звернемося до аналізу статей у засобах масової інформації, присвячених подіям BLACK LIVES MATTER. Наступний приклад засвідчує, що у 2020 році ініціаторами активних дій, як і в 2013 році, є представники чорношкірого населення США: *...large, multiracial protests led by young local black activists – often people who have been organizing around the label and issue of Black Lives Matter for years* (The Washington Post 06/06/20). Одночасно з тим протести набувають масового характеру і залучають нових прихильників (*multiracial protests*), про що згадується і у наведеному вище прикладі, і в наступному: *Black people alongside our allies stood up to change the course of history* (BBC News, 30/11/20). Лексема *allies* – *публічники* охоплює усіх людей, які підтримали рух, а наведені статистичні дані засвідчують залученість білого населення країни: *...nearly 95 percent of counties that had a protest recently are majority white, and nearly three-quarters of the counties are more than 75 percent white* (The New York Times, 03/07/20).

Аналізуючи мовну репрезентацію концепту BLM, важливо підкреслити, що рух ставив на меті захист і просування цінностей афроамериканського населення через включення їх у ціннісну картину світу білого населення. Цілком закономірний науковий інтерес викликає дослідження ціннісних концептів, включених у структуру концепту BLM як ціннісної смислової одиниці, що формує ціннісну картину світу американської лінгвокультури. В першу чергу, привертає увагу мікроконцепт *LIFE – ЖИТТЯ*. Наявність лексеми у складі виразу, а також її актуалізація у висловленнях активістів свідчить про усвідомлення цінності людського життя: *Chelsea Fuller*,

spokeswoman for the Movement for Black Lives, said the movement's core idea – that black lives are valuable (The Washington Post, 09/06/20). На нашу думку, цікавим напрямом подальших досліджень прецедентного світу BLACK LIVES MATTER може стати аналіз трансформованого виразу ALL LIVES MATTER, який сприймається як антонім оригінального концепту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення концепту BLACK LIVES MATTER в межах американської лінгвокультури уможлиблює виявлення структурно-сміслових параметрів концепту та формування актуальної ціннісної картини світу представника даної культури. Аналізований концепт функціонує у мові як самостійний вираз, у семантичній структурі якого можна виділити компоненти, які відповідають змісту поняття «соціальний рух», а саме: цілі руху, цінності, учасники, причини, які є підґрунтям виникнення руху. Словосполучення BLACK LIVES MATTER номінує семантичну ситуацію позамовної дійсності, а отже соціально-статусні характеристики учасників є неоднорідними, адже віддзеркалюють їхню різну соціокультурну приналежність. Важливим є висновок, що рух BLM в першу чергу асоціюється не з іменами ініціаторів протесту, а з іменами жертв, смерті яких і привернули увагу до сучасних проблем расизму. Імена Трейвона Мартина (*Trayvon Martin*) і Джорджа Флойда (*George Floyd*) стали прецедентними в американському лінгвокультурному просторі.

На нашу думку, перспективним є подальше дослідження культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER, що містить історичний, етимологічний і актуальний шари, моделювання польової структури концепту. Також цінними будуть розвідки, спрямовані на аналіз вербалізаторів, що репрезентують прецедентний світ BLACK LIVES MATTER, є інтенсифікаторами соціокультурної і індивідуальної пам'яті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загнітко А., Богданова І. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
2. Іваницька Н. Англійські політичні неологізми в перекладацькому аспекті. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. К.: Вид. центр НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2017. С. 60-63.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Інтегральний підхід до інтерпретації концепту (філософський та лінгвокультурологічний вектори). *Лінгвістичні студії*. Вип. 14. Донецьк, 2007. С. 27-31.
4. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Vol. I. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 2013. P. 165-170.
5. Розвод Е. В. Типи концептів та їх класифікація у сучасному мовознавстві. *Актуальні питання іноземної філології*: науковий журнал. 2016. No 3. С. 145–151.
6. Thebault R. Trayvon Martin's death set off a movement that shaped a decade's defining moments. *The Washington Post*. 25.02.2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/nation/2022/02/25/trayvon-martins-death-set-off-movement-that-shaped-decades-defining-moments/>